BEŢIVU Ala, doctor în economie,
conferenţiar universitar,
Universitatea Agrară de Stat din Moldova

BARIERELE ŞI PREMISELE IMPLIMENTĂRII SISTEMULUI DE PENSII PRIVATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Аннотация.Основные барьеры, которые препятствуют развитию частной пенсионной системы являются:Экономическая и политическая нестабильность; низкий уровень доверия населения к частные пенсионные фонды; неразвитого рынка капитала; неработоспособная нормативная база.

Summary. The main barriers to the development of the private pension system in the Republic of Moldova are: economic and political instability; the low level of public confidence in private pension funds; the underdeveloped capital market; non-functional regulator frame.

Rezumat. Principalele bariere care împiedică dezvoltarea sistemului de pensii private în Republica Moldova sunt: instabilitatea economică şi politică; nivelul scăzut al confidenţei populaţiei faţă de fondurile private de pensii;piaţa de capital subdezvoltată; cadru regulator nefuncţional.
Ключевые слова:пенсии, частные, населения,фонды, общественный, система, барьеры.
Cuvinte cheie: pensii, private,populaţie,fonduri,public,sistem,bariere.
Key words:pension, private, population, funds, public, system, barriers

Este cert faptul că îmbătrânirea populaţiei în comun cu creşterea presiunilor asupra populaţiei ocupate privind întreţinerea unui pensionar necesită reforme consecvente privind reformarea sistemului public de pensii care îşi demonstrează ineficienţa şi prezintă riscuri iminente de colaps. Majorarea vârstei de pensionare pentru femei şi bărbaţi de 63 ani va duce la diminuarea numărului de persoane cu vârsta de pensionare. Aceasta va contribui la diminuarea cheltuielilor din Bugetul Asigurărilor Sociela de Stat aferente pensiilor pentru limita de vârstă. O reformă orientată spre ţintirea mai eficientă a beneficiarilor îndemnizaţiilor şi compensaţiilor sociale, de asemenea, ar oferi un răgaz pentru fondul public de pensii, pe când continuarea procesului de îmbătrânire al populaţiei în paralel cu diminuarea numărului populaţiei ocupate va submina în continuare eficienţa sistemului public de pensii.

Prin urmare, cea mai viabilă soluţie privind diminuarea durabilă a poverii asupra fondului public de pensii este dezvoltarea sistemului multi-pilon de pensii şi transpunerea pe umerii fondurilor private de pensii a unei părţi din presiunile sistemului public. [3, pag.26]

Totuşi, principalele bariere care împiedică dezvoltarea sistemului de pensii private în Republica Moldova sunt:

✓ **Instabilitatea economică şi politică**, care actualmente exclude posibilitatea ca oamenii de afaceri să ia decizii de lungă durată, asemenea semnării contractelor cu fondurile private de pensii. Odată cu instaurarea unei situaţii clare din punct de vedere politic şi lichidarea consecinţelor recesiunii economice, vom avea şi interes din partea investitorilor.La ora actuală potenţialii creatori de fonduri private de pensii nu sunt interesaţi de acest lucru, deoarece este nevoie de depus prea multe eforturi fără a cunoaşte rezultatul final – astăzi piaţa e în criză, iar cerinţele fiscale existente sugrumă activitatea în acest domeniu. De asemenea, băncile preferă să dezvolte produsele clasice pe care le au în portofoliu şi să-şi câştige veniturile fără riscuri mari. Pe de altă parte, politica conservatoare a Băncii Naţionale creează impedimente pentru apariţia inovaţiilor în acest domeniu.[4,pag.64]

✓ **Nivelul scăzut al confidenţei populaţiei faţă de fondurile private de pensii.**Experienţele negative prin care a trecut majoritatea populaţiei la începutul anilor'90, precum şi lipsa de familiarizare a populaţiei privind activitatea fondurilor private de pensii, determină reticenţa oamenilor faţă de contribuirea la astfel de fonduri. Principalele motive ale neincrederii populaţiei în fondurile private de pensii sunt :

➢ Există o concurenţă serioasă din partea sectorului bancar, care oferă posibilităţi de deschidere a conturilor de depozit, prin care populaţia poate, practic cînd doreşte, să-şi retragă parţial sau integral banii din cont. Acest lucru este mai complicat în cazul asigurărilor facultative, deoarece contractul e incheiat pe termen lung – de la 10 pînă la 35 de ani, ceea ce pur şi simplu sperie populaţia să încredinţeze economiile unei instituţii, despre care se cunoaşte prea puţin.

➢ Este o problemă de mentalitate, de planificare financiară, care pentru cetăţenii noştri este mai degrabă „terra ingognito", adica un rol mare îl are mediatizarea transparentă şi factorul timp.

In acelaşi timp, în practica mondială au existat mai multe cazuri cînd bănci solide nu şi-au putut onora angajamentele financiare în faţa clienţilor. De exemplu, British and Commonwealth Bank, Barrings, BCCI, Credit Lyonaise etc. In cazul falimentării băncilor, în Uniunia Europenă suma compensatorie acordată de către stat clienţilor este de circa 20 mii euro (în Republica Moldova – 4500 lei). Iar de la 1 iulie 2005 conform unei directive fiscale a Uniunii Europene, toate băncile uniunii trebuie în mod obligatoriu să acorde organelor fiscale informaţie despre clienţii săi, pe cînd companiile de asigurări de viaţă, conform legislaţiei internaţionale nu oferă niciodată această informaţie, decît clientului sau rudelor acestuia, în caz de deces.

Argumentele în cauză ne demonstrează că riscurile investirii economiilor în bănci, sunt mai mari decît în companiile cu renume mondial care oferă programe de asigurarea de viaţă cu acumulare de capital.

De fapt populaţia trebuie să înţeleagă un lucru foarte principial: băncile mobilizează resursele pe termen scurt.[5, pag.31]

✓ ***Piaţa de capital subdezvoltată***. Factorul respectiv subminează conceptul de capitalizare caracteristic fondurilor private de pensii. Prin urmare, insuficienţa de instrumente financiare care ar servi drept obiecte a investiţiilor pentru activele fondurilor, ar duce la diminuarea rentabilităţii activităţii investiţionale a fondurilor în rezultatul demarării activităţii pilonilor II şi III. Un exemplu elocvent în acest sens serveşte o eventuală creştere a cererii pentru valori mobiliare de stat care, luând în consideraţie faptul că cererea pentru acestea de cele mai dese ori depăşeşte oferta, va contribui la scăderea profitabilităţii acestor active. Pe de altă parte, trebuie să remarcăm că asemenea evoluţii ar diminua cheltuielile bugetare privind administrarea datoriei publice interne, ceea ce, teoretic, ar trebui să alimenteze interesul Guvernului pentru implementarea sistemului de pensii multi-pilon.[6, pag.78]

✓ ***Cadru regulator nefuncţional.*** În timp ce vecinii ţării noastre, atât din Vest, cât şi din Est, au implementat sistemul multi-pilon de pensii, Republica Moldova rămâne singura ţară în regiune ce a rămas în urma acestei tendinţe. Astfel, în pofida existenţei legislaţiei primare încă din anul 1999, nu au fost înregistrate careva progrese în acest domeniu.

Cadrul regulator actual al sistemului de pensii private în Moldova se limitează la Legea cu privire la fondurile nestatale de pensii adoptată în 1999 care nu a fost însoţită de ajustările necesare la alte legi organice interdependente (Codul fiscal, Codul Civil, Legile bugetelor asigurărilor sociale de stat etc.). Prin urmare, pe lângă carenţele majore ce ţin de conţinut, legea respectivă vine în contradicţie cu alte legi, creând impedimente majore pentru dezvoltarea acestui sistem în Republica Moldova.

Experienţa internaţională a demonstrat faptul că în nici o ţară nu s-a reuşit implementarea eficientă a sistemului de pensii private fără existenţa unui set de stimulente de natură fiscală, atât pentru fondurile nestatale, cât şi pentru beneficiari.[7, pag.28]

Deficienţele majore ale cadrului regulator pentru sistemul de pensii private sunt prezentate în continuare:

- ***Imposibilitatea deductibilităţii de la plata contribuţiilor la asigurările sociale de stat şi a primelor de asigurare obligatorie de asistenţă medicală.*** Deşi în articolul 66 al Codului fiscal se menţionează că sumele vărsate de patron în numele unei persoane fizice sau sumele vărsate de persoana fizică în numele său se deduc din venitul brut al acesteia, nici legile anuale cu privire la bugetele asigurărilor sociale de stat şi nici Legea cu privire la mărimea, modul şi termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistenţă medicală nu prevăd asemenea deduceri. Lipsa unor asemenea prevederi vine în contradicţie cu practica internaţională privind implementarea eficientă a sistemului de pensii private.
- ***Deductibilitate fiscală ambiguă pentru persoane fizice.***

  Cu toate că art. 66 din Codul fiscal stipulează că vărsămintele în fondurile nestatale de pensii se deduc din venitul brut al persoanelor fizice, art. 68 al aceluiaşi Cod prevede că orice plăţi efectuate din aceste fonduri se includ în venitul brut al beneficiarului. Prin urmare, nu putem vorbi despre o deductibilitate fiscală, ci doar de o vacanţă fiscală acordată contribuabililor până la plata pensiei.[2, art.66]

- ***Posibilităţi limitate privind obţinerea de venituri pentru administratorii fondurilor nestatale de pensii.*** Legea cu privire la fondurile nestatale de pensii stipulează plafonul de 10% din venitul investiţional al activelor fondului care pot fi utilizate ca sursă pentru acoperirea cheltuielilor administrative ale fondului. Potrivit estimărilor actuariale cota respectivă poate acoperi doar 15%-20% din cheltuielile efective ale administratorului. O limită atât de mică inhibă interesul antreprenorial al administratorilor pentru practicarea unui asemenea gen de activitate.[1, art.16]
- ***Lipsa oricăror prevederi referitor la fondul de garantare a pensiilor.*** Existenţa unui astfel de fond este necesară pentru a asigura securitatea mijloacelor defalcate în fondurile nestatale de pensii şi se constituie din contribuţiile administratorilor fondurilor respective. Singura menţiune privind existenţa unui capital minim de rezervă pentru repararea anumitor prejudicii cauzate beneficiarilor în Legea cu privire la fondurile nestatale de pensii se referă la suma de 250 mii dolari SUA depusă de managerul (administratorul) fondului într-un cont special la banca propusă de Banca Naţională a Moldovei înainte de a obţine licenţa. Totuşi o asemenea prevedere nu poate fi numită măsură de garanţie din simplu motiv că un manager pe baza unei singure licenţe poate crea mai multe fonduri, respectiv suma minimă rămânând neschimbată indiferent de creşterea numărului de contribuabili
- ***Lipsa menţiunilor în Codul civil privind forma organizatorico-juridică a fondurilor nestatale de pensii.***

Premisele majore pentru dezvoltarea sistemului de pensii private:

- ***Pensia de stat acoperă puţin peste jumătate din minimul de existenţă, iar rata de înlocuire a salariului este cea mai mică în Europa.***

O asemenea situaţie este inadmisibilă în condiţia în care statul prin constituţie garantează dreptul la viaţă fiecărui om. Totuşi, situaţia respectivă va alimenta interesul populaţiei ocupate să participe în programe de acumulare pe termen lung cu scopul asigurării unei pensii private adiţionale celei asigurate de stat. Cei mai receptivi la asemenea produse vor fi persoanele care practică o activitate profesională intensă şi au salarii relativ înalte.[8, pag.23]

- ***Sistemul redistributiv de pensii subminează esenţial principiile echităţii sociale.*** Acest factor la fel va alimenta interesul persoanelor cu salarii relativ mari să apeleze la programele de acumulare pe termen lung. Cauza majoră constă în faptul că sistemul public, prin definiţie, este orientat spre asigurarea unui nivel al pensiei suficient pentru supravieţuirea unor categorii a populaţiei care pe parcursul perioadei active au avut salarii mici sau nu au fost angajaţi deloc. Totodată, acelaşi sistem redistributiv presupune că partea majoră a poverii fiscale o deţin persoanele cu venituri înalte care reprezintă principalii finanţatori ai programelor de protecţie socială.
- ***Ponderea înaltă a economiei subterane.*** Aceasta se referă în special la practica plăţii salariului „în plic", utilizată pe larg de companiile din Republica Moldova. Existenţa unor programe atractive de acumulare precum ar fi pensiile private, ar motiva atât angajaţii, cât şi angajatorii să-şi oficializeze veniturile pentru a beneficia de asemenea produse. Este necesar de remarcat că aceasta ar putea avea loc numai în condiţiile asigurării de legislaţie a unei deductibilităţi totale a contribuţiilor către fondurile nestatale de pensii, menţionate în prezentul studiu.
- ***Profitabilitatea relativ înaltă a instrumentelor financiare din ţară.*** Unul din principalele aspecte ale activităţii fondurilor nestatale de pensii constă în investirea contribuţiilor defalcate de contribuabili în instrumente financiare (valori mobiliare, depozite bancare, acţiuni etc.). La acest capitol, în special în ceea ce ţine de ratele dobânzilor la depozite, nivelul de profitabilitate a instrumentelor financiare este înalt în comparaţie cu alte ţări din regiune. Prin urmare, fondurile pot asigura o capitalizare atractivă a activelor beneficiarilor, alimentând interesul populaţiei pentru asemenea produse.[7, pag.5]

Cu toate barierele existente în Republica Moldova care impiedică dezvoltarea sectorului pensiilor private putem identifica cel puţin patru factori care pot influenţa deosebit de puternic dezvoltarea pieţei de pensii private în Republica Moldova, şi anume:

1. Trebuie să fie unanim acceptat de autorităţi şi societate că obiectivul prioritar al fondurilor de pensii este acela de a furniza clienţilor lor beneficii suplimentare la momentul pensionării. Ca atare, prevederile legale trebuie să asigure cadrul necesar, astfel încât contribuţiile colectate să fie investite într-un mod care să genereze maximum de randament financiar posibil în limitele acceptate de riscul investiţional. Prin urmare, fondurile de pensii şi politica lor de investiţii trebuie ferite de presiunile politice şi, de asemenea, nu trebuie obligate în îndeplinirea unor obiective economice pe termen scurt.

2. Este extrem de importantă existenţa unui cadru legislativ stabil.Economisirea pentru pensie este o relaţie de lungă durată între client şi compania de pensii. Programele de pensii sunt produse ale cărui design are la bază estimări pe termen foarte lung. De fapt, instabilitatea legislativă nu poate să conducă, pe termen lung, decât la situaţii de favorabile, în special, clienţilor.

3. Competţia în piaţa pensiilor este un alt factor important. În fapt, ea reprezintă cel mai bun instrument pentru crearea unor fonduri de pensii atractive, atât din punct de vedere al produsului, cât şi a eficienţei investiţionale;

4. Trebuie să existe o serie de limitări impuse fondurilor de pensii de către autoritatea de reglementare. Limitele stabilite pentru fonduri la momentul investirii anumitor instrumente financiare sunt un bun exemplu în acest sens. Acestea au un rol foarte important, mai ales în cadrul pieţei Republicii Moldova, în formare, în care toţi actorii pieţei parcurg o inevitabilă etapă de acumulare a experienţei.[9, pag.12]

Pilonul III rămâne componenta de bază a sistemului de pensii private, pentru că aici există terenul propice pentru realizarea unor îmbunătăţiri majore. In viziunea noastră, strategia de dezvoltare a segmentului de pensii facultative trebuie sa conţină trei elemente principale: deductibilitate, bunăstare, cunoaştere. Ne referim în primul rând la creşterea deductibilităţii pentru ca experienţa arată că, aplicate judicios, facilităţile fiscale reprezintă un adevărat motor de

creştere. De altfel, o privire de ansamblu a practicii europene ne arată foarte clar ca nivelul contribuţiei medii la un fond privat facultativ nu depăşeşte limita deductibilităţii fiscale, ceea ce validează ideea că numai o creştere semnificativă a facilităţilor fiscale ar putea stimula o dezvoltare mai rapida a acestei pieţe. [10,pag.78]

Mai ales dacă deductibilitatea va fi echivalentă cu total contribuţii, angajatorii ar putea fi mai motivaţi să utilizeze pensiile facultative ca beneficiu pentru angajaţi, determinând creşterea pieţei de pensii facultative.

Contribuţia pentru pensie este un beneficiu modern, pe care, în primul rând angajatorii ar trebui să îl includă cât mai rapid în pachetele salariale, pentru a putea deveni competitivi în faţă concurenţei de forţă de muncă.

Aşadar, dacă Republica Moldova va urma tendinţele de dezvoltare care s-au manifestat pe piaţa mondială a muncii, este de aşteptat ca într-un răstimp nu foarte lung, decizia de a acorda angajaţilor o pensie privata să nu mai fie considerată neapărat un factor de diferenţiere pozitiva a angajatorului, ci o condiţie absolut necesară pentru ca oferta acestuia să fie considerată competitivă. Prin urmare, pe o piaţă "a angajaţilor", cu puţine mijloace de fidelizare la dispoziţie, contribuţia angajatorului la o pensie privată facultativă ar putea deveni curând "regulă", o eventuală negociere purtându-se numai în sensul "cît", nu şi în sensul "dacă".

Dezvoltarea pensiilor private nu va duce la eliminarea solidarităţii. Angajatorii, angajaţii, pensionarii şi cetăţenii vor fi prinşi în continuare în acest sistem al solidarităţii între generaţii. Statul va continua să aibă un rol important în cadrul sistemului de pensii, prin subvenţii financiare şi prin control. Iar evenimentele istorice, schimbările culturale şi economice majore pot aduce noi transformări în cadrul sistemelor de pensii pe care astăzi nu le putem anticipa.[7,pag.12]

BIBLIOGRAFIE:

1.Legea Republicii Moldova cu privire la fondurile nestatale de pensii Nr.329 – XIV din 25 martie 1999 (Monitorul Oficial, 12 august 1999, nr.87-89).
2.Codul fiscal al Republicii Moldova nr.37-38/205 din 11 martie 2001.
3.Lupuşor A. Fezabilitatea implementării sistemului de pensii private în Republica Moldova – Studii de analiză, Chişinău 2009.
4.Babin A., Lupuşor A. Eficienţa autorităţilor publice locale din Republica Moldova: Importanţa şi factorii determinanţi, Chişinău 2011.
5.Rusnac Ch. ”Ştiinţe socio-umanistice”.Vol.II.-2003.-472 p. USM,Chişinău 2003.
6.Popa A. ”Economia în creştere: cifre noi, modele vechi! Publicaţia ”Expres Analize”nr.42 din 12 mai 2011.
7.Doronceanu O.”Moldova Business Week 2010”, Editura – Fiar 2010.
8.Certan S.Strategia dezvoltării sociale a Republicii Moldova. Problemele socio-economice în perioada de tranziţie.Spirit Românesc, 2003.
9. Verejan O.”Pensiile private în Republica Moldova: Risc sau viitor asigurat?” Chişinău-2008.
10. Verejan O.”Fondurile nestatale de pensii din Republica Moldova-un fruct răscopt”. EdituraFIAR-2010.